

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรี ผ่านความหมายภูมินามวิทยา
กรณีศึกษาตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
Toponymy through Chanthaburi's Local History a Case Study
of Chanthaburi's Chanthanimit
Subdistrict, Thailand

วุดินันท์ สุพร* ธฤชวรรณ บัวศรีคำ* ปิยะพรรณ มีสุข* อุดมลักษณ์ ระพีแสง*
พรโชค พิชญ์อุสมบูรณ์* วิชา ถาวร* ธีรวรรณ ศรีรัตนโชติชัย* กันติทัต การเจริญ*
ณรงค์ฤทธิ์ สุขสวัสดิ์* และกนกวรรณ วารีเขตต์*

Wuttinan Suporn, Taritsawan Buasrikham, Piyapan Meesuk, Udomlak Rapeesaeng,
Pornchok Pechaya Usomboon, Suwicha Thaworn, Thirawan Sriratanachotchai,
Kantithat Karncharoen, Narongrit Suksawat, and Kanokwan Wareeket
วันที่ส่งบทความ: 5 กันยายน 2564, วันที่แก้ไขบทความ: 23 ธันวาคม 2564, วันที่ตอบรับบทความ: 30 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรีผ่านความหมายภูมินามวิทยา 2) เพื่อศึกษาหลักการตั้งชื่อของหมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ใช้ศึกษาเป็นข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและหลักการตั้งชื่อของหมู่บ้าน และนำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ซึ่งมีประวัติศาสตร์และความเป็นมาที่แตกต่างกันตามลักษณะบริบทต่าง ๆ ที่โดดเด่นของแต่ละหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงของภูมินามเป็นไปตามสภาพแวดล้อมและเหตุการณ์แต่ละช่วงเวลา และประเด็นที่มาของหลักการตั้งชื่อหมู่บ้านมีดังนี้ 1) การตั้งชื่อจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ ตำนาน 2) การตั้งชื่อตามลักษณะทางภูมิประเทศ 3) การตั้งชื่อตามความหลากหลายของพืชพรรณ 4) การตั้งชื่อตามความสำคัญของวัดและศาสนา และ 5) การตั้งชื่อตามการเปลี่ยนแปลงเสียง นอกจากนี้ประวัติศาสตร์และภูมินามวิทยายังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีอีกด้วย

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, ภูมินามวิทยา, จันทบุรี

* สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี อีเมล

wuttinan.t@rbru.ac.th

Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat

E-mail: wuttinan.t@rbru.ac.th

Abstract

The purposes of this research were 1) to study Chanthaburi's local history via toponymy and 2) to investigate how village names of Chanthanimit's Subdistrict, situated in Mueang District of Chanthaburi Province, could be attributed. The qualitative research methods were applied. Semi-structured interview question forms concerning history and toponymy of Chanthanimit villages had been developed to obtain data. The verbal data from on-site interviews towards key informants were later analyzed and presented by techniques of narrative data analyses.

The results revealed that Chanthaburi's Chanthanimit Subdistrict has nine villages with different and unique characteristics of history pertaining to their own individual contexts. Chanthanimit villages' namescape might be resulted from a variety of surroundings and events. Its village names could probably be attributed from 1) myths and history, 2) topography, 3) botanical diversity, 4) religions and religious places, and 5) changing of sounds over time. Additionally, Chanthanimit's societal conditions and culture were to some extent influenced by its history and toponymy.

Keyword: Local History, Toponymy, Chanthaburi

บทนำ

ภูมินาม เป็นคำเรียกชื่อบ้านชื่อเมือง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556) อธิบายถึงคำว่า ภูมิ น. หมายถึง บ้าน และ คำว่า นาม น. หมายถึง ชื่อ ดังนั้นภูมินามจึงหมายถึง ชื่อบ้าน ซึ่งมีองค์ประกอบทางกายภาพอื่น ๆ จนกลายเป็นคำเรียกขานในท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น เช่น ชื่ออำเภอ ชื่อตำบล ชื่อหมู่บ้านหรือแม่น้ำ การตั้งชื่อของสถานที่แต่ละแห่งนั้นมีสาเหตุหรือความเป็นมาที่ต่างกัน เช่น ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ชื่อบุคคลสำคัญ ชื่อพืช หรือลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่คนในท้องถิ่นนั้นกำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

การศึกษาภูมินาม รังสรรค์ จันตะ (2557) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ภูมินาม คือ ชื่อบ้าน นามเมือง หรือภูมินามพื้นบ้าน (Place Name) เป็นระบบวิธีคิดทางวัฒนธรรมของชาวบ้านที่มีความหมายและสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย อันเกี่ยวข้องและผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตทางด้านภูมิศาสตร์กายภาพ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่นที่จะสะท้อนถึงความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิศาสตร์จักรวาลของชาวบ้านที่ใช้เป็นฐานคิด การตั้งชื่อหมู่บ้านหรือสถานที่สำคัญในท้องถิ่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าชื่อของหมู่บ้าน นามเมือง วัด พระธาตุ พระบาท ภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ลำห้วย ฯลฯ และสถานที่สำคัญอันเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญทางพื้นที่ (Landmark) ของชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งนี้ โอบาร รัตนภักดี และวิมลศิริ กลิ่นบุบผา (2553) กล่าวถึงการศึกษาเกี่ยวกับภูมิ

นามของหมู่บ้าน นับว่ามีความสำคัญเป็นมาก เพราะช่วยให้เข้าใจลักษณะต่าง ๆ ของท้องถิ่น เนื่องจากภูมินามของหมู่บ้านสามารถแสดงให้เห็นลักษณะทางกายภาพ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พรรณพืช และพรรณสัตว์ เป็นต้น ตลอดจนสภาพสังคมและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้นได้เป็นต้นว่า วิถีชีวิตความเชื่อ ค่านิยม อาชีพ ตำนาน และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ทั้งนี้การศึกษาข้อมูลภูมินามวิทยานั้นยังต้องศึกษาจากข้อมูลหลายด้าน เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral history) ซึ่งเป็นแนวทางในการศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่และเรื่องต่าง ๆ ของคนในอดีต วรรณคดี วรรณกรรม อนุสรณ์ (2531) กล่าวถึง เรื่องเล่ามีอยู่หลายประเภท ได้แก่ ชีวิตประวัติ อัตชีวประวัติ และเรื่องเล่าประสบการณ์ของตนเอง โดยเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตเป็นเรื่องเล่าประเภทหนึ่ง โดยเรื่องเล่าประเภทนี้เป็นการบันทึกเล่าถึงประสบการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับบุคคล โดยสัมพันธ์กับครอบครัวเพื่อนและผู้ร่วมงาน การศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องสามารถขยายขอบเขตไปเป็นการศึกษาคติชนวิทยาภายในครอบครัว นักมานุษยวิทยายังศึกษาเรื่องเล่าเพื่อศึกษาวัฒนธรรมของบุคคลในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง ทั้งนี้ ปฐม หงส์สุวรรณ (2556) ได้อธิบายถึงการศึกษาด้านคติชนวิทยารูปได้ว่า เรื่องเล่า นิทาน และตำนานที่ผู้คนเล่าสืบทอดกันมา โดยวิเคราะห์ให้เห็นว่าเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางสังคมศาสตร์หลายแนวคิด เช่น เรื่องพื้นถิ่นและพรมแดน เรื่องการต่อสู้และต่อรอง เรื่องความเป็นอื่นและชายขอบ ทั้งนี้เรื่องเล่าเป็นข้อมูลทางคติชนวิทยาที่สามารถทำให้เราเข้าใจวัฒนธรรมของสังคมได้เป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การวิเคราะห์และการตีความของผู้ศึกษา จะเห็นได้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่ามีความสำคัญและน่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเรื่องที่อยู่ในวิถีชีวิตและความทรงจำของบุคคล เพราะบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดด้านวัฒนธรรม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งนี้เรื่องเล่าก็ยังเป็นสิ่งที่น่าสนใจซึ่งนักคติชนวิทยาได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลประเภทนี้เป็นอย่างมาก

จังหวัดบุรีรัมย์เป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ กระทรวงมหาดไทย (2523) ได้กล่าวถึงความเป็นมาและเหตุการณ์สำคัญของจังหวัดจันทบุรีที่มีต่อประวัติศาสตร์ไทยหลายครั้ง เช่น ครั้งที่ 1 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงใช้จังหวัดจันทบุรีในการรวบรวมไพร่พลและเสบียงอาหารเพื่อจะกลับไปตีเอากรุงศรีอยุธยาจากพม่า ครั้งที่ 2 เกิดสงครามอานันท์สยามยุทธ (สยาม - เขมร - ญวน) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 และครั้งที่ 3 ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ด้วยจังหวัดจันทบุรีมีความสำคัญต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หลายเหตุการณ์และมีความหลากหลายทางภูมิประเทศ ส่งผลให้จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านประวัติศาสตร์ด้านวัฒนธรรมและด้านธรรมชาติที่น่าสนใจ

การศึกษามูมินามจึงเป็นการศึกษาที่ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคมในด้านคตินิยม ความเชื่อ ตำนาน อาชีพ สภาพภูมิประเทศและวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นการวิจัยเกี่ยวกับภูมินามประวัติความเป็นมา โดยเลือกศึกษาในพื้นที่ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่การสร้างบ้านเมืองใหม่หลังจากที่ย้ายจากเมืองเดิมที่เขาสระบาบเมื่อครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา บริเวณตำบลจันทนิมิตในปัจจุบันจึงเป็นสถานที่เริ่มแรกในการสร้างบ้านเมืองใหม่ของจันทบุรี แม้ว่าชื่อสถานที่ต่าง ๆ ช่วยให้

เห็นภาพรวมของท้องถิ่นนั้น ๆ จะแต่การที่สภาพภูมิศาสตร์หรือสภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่พัฒนาอย่างรวดเร็วอาจทำให้ชื่อสถานที่ไม่สามารถบอกลักษณะของท้องถิ่นนั้นได้ จึงส่งผลให้ชื่อสถานที่ที่ใช้ไม่ปรากฏร่องรอยให้เห็นภาพรวมหรือที่มาของตั้งชื่อแล้วในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรีผ่านความหมายภูมินามวิทยา
2. เพื่อศึกษาหลักการตั้งชื่อของหมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรี ผ่านความหมายภูมินามวิทยา กรณีศึกษา ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและหลักการตั้งชื่อของหมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยจึงกำหนดวิธีการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและหลักการตั้งชื่อของหมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. พื้นที่ในการศึกษาและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant)

2.1 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะชื่อหมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ที่ปรากฏในทำเนียบท้องที่ของอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี จำนวนทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ดังนี้ 1. บ้านหัววัง 2. บ้านคลองซึ้นนอน 3. บ้านหลังวัด หมู่ที่ 4 4. บ้านหลังวัด หมู่ที่ 5 5. บ้านท่าเรือจ้าง 6. บ้านวัดไผ่ล้อม 7. บ้านตรอกประดู่ 8. บ้านขอม และ 9. บ้านวัดจันทร์

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่นตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ถือกำเนิดในท้องถิ่นและไม่เคยจากท้องถิ่นไปตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคอื่นติดต่อกันเกิน 10 ปี เว้นแต่การจากไปเพื่อการศึกษาซึ่งยังคงติดต่อกับถิ่นกำเนิดอยู่อย่างสม่ำเสมอ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของภูมินามหมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลภูมินาม

1. ประวัติความเป็นมาของชื่อหมู่บ้าน

2. หลักการตั้งชื่อหมู่บ้าน

ส่วนที่ 3 บันทึกเพิ่มเติมจากผู้สัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 4.1 สํารวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชื่อหมู่บ้าน
- 4.2 เก็บรวบรวมรายชื่อหมู่บ้านตามขอบเขตของการวิจัย
- 4.3 สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง
- 4.4 การคัดเลือกผู้บอกข้อมูล (key informant)
- 4.5 สัมภาษณ์ บันทึกประวัติความเป็นมาและที่มาของชื่อหมู่บ้านโดยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง
- 4.6 ถอดข้อความที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเล่าประวัติความเป็นมาและที่มาของชื่อหมู่บ้าน โดยเก็บเฉพาะข้อความที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาคั้งนี้ลงในแบบสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

- 5.1 ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน ผู้วิจัยอธิบายความหมายของชื่อหมู่บ้าน โดยอ้างอิงจากข้อมูลประวัติความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 5.2 หลักการตั้งชื่อหมู่บ้านตามอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้าน โดยวิเคราะห์หลักการตั้งชื่อหมู่บ้านโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างที่มาของชื่อหมู่บ้านกับวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น ด้วยการพิจารณาจากชื่อของหมู่บ้าน

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรีผ่านความหมายภูมินามวิทยา

ตำบลจันทนิมิต เดิมเรียกว่า ตำบลพุงทลาย คำว่า “พุงทลาย” หมายถึง แขนงน้ำแล้วพอง เป็นชื่อเรียกสมุนไพรรักษาโรคที่ขึ้นชื่อของเมืองจันทบุรี คือ ต้นพุงทลายหรือที่รู้จักกันในชื่อ สํารอง ต้นพุงทลายหรือต้นสํารอง มีลักษณะเป็นไม้เนื้ออ่อน ไม่มีกลิ่น ผลมีขน มีสรรพคุณแก้ร้อนใน แพทย์สมุนไพรรจะเรียกพืชชนิดนี้ว่า พุงทลาย ส่วนคนทั่วไปจะเรียกว่า “สํารอง” วิธีการเก็บลูกสํารองนั้น คนส่วนใหญ่มีคำเปรียบว่าต้นสํารองนั้นเหมือนต้นลูกข่าแม่ เนื่องจากต้นสํารองมีลักษณะลำต้นสูง ตั้งแต่โคนต้นจนถึงยอดไม่มีกิ่งก้านสาขา จึงทำให้ป็นปายขึ้นไปเก็บผลผลิตลำบาก เมื่อออกดอกออกผลจนกว่าผลจะแก่จนสามารถเก็บได้มีระยะเวลานานกว่าที่ผลนั้นจะหล่นลงมา จึงจำเป็นต้องลุ่มต้นเพื่อเก็บผล ในปัจจุบันต้นพุงทลายหรือต้นสํารองมีจำนวนลดน้อยลงเป็นอย่างมาก หน่วยงานราชการมีการอนุรักษ์และปลูกทดแทน

ต้นสํารองหรือต้นพุงทลายเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดจันทบุรี คนส่วนใหญ่มักเข้าใจผิดคิดว่าต้นจันเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดจันทบุรี แต่ความจริงแล้วต้นจันนั้นเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดนครปฐม มาตั้งแต่โบราณ ภายหลังในปี พ.ศ. 2545 จังหวัดจันทบุรีได้รับพระราชทานต้นไม้มงคลประจำจังหวัดคือ ต้นจันด้วยเหตุนี้อาจทำให้คนเกิดความสับสนจำสลับกันได้ว่าต้นจันเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดจันทบุรี

ตำบลพุงทลายเดิมคือที่ตั้งของตัวเมืองแห่งที่ 2 ของจังหวัดจันทบุรี ซึ่งย้ายจากเมืองขอมเชิงเขาสระบาบในปี พ.ศ. 2200 พระเจ้าอุทองหรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ได้ย้ายที่ตั้ง ตัวเมือง

บริเวณเชิงเขาสะพานบาป เนื่องจากตัวเมืองขยายลำบาก จึงย้ายมาตั้งที่บ้านหัววัง ตำบลพุงทลาย ซึ่งปัจจุบันตำบลพุงทลายได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นตำบลจันทนิมิต ตามความฝันของ พระอริราชและบริเวณที่ตั้งของวัดพุงทลายได้มีการขุดพบพระพุทธรูปที่ทำด้วยศิลาแลงมี 3 ส่วนได้แก่ ส่วนหน้าตัก ส่วนตัว และส่วนเศียร ซึ่งปรากฏว่าส่วนเศียรของพระพุทธรูปนั้นหายไป หลังจากนั้นได้มีการเคลื่อนย้ายนำพระพุทธรูปองค์ดังกล่าวมาเก็บรักษาไว้ที่วัดใหม่เมืองจันทบุรี พื้นที่ตำบลจันทนิมิตมีบริเวณครอบคลุมพื้นที่ตลอดฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี และเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวญวนซึ่งเป็นชุมชนที่อพยพมาจากประเทศเวียดนาม ประชากรส่วนใหญ่ จะประกอบอาชีพค้าขาย ทอ絲 ทำขนม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนเวียดนามเป็นหลัก (มนตรี พงษ์เจริญ, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2564)

หมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีประวัติความเป็นมา ดังนี้

1.1 บ้านหัววัง หมู่ที่ 1

ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน

บ้านหัววัง แต่เดิมเชื่อกันว่าเคยเป็นวังที่ประทับของเจ้าเมืองจันทบุรี ในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้มาตีเมืองจันทบุรีเพื่อยึดเป็นฐานที่มั่นและรวบรวมไพร่พลเพื่อกลับไปตีเอากรุงศรีอยุธยาจากพม่า บริเวณบ้านหัววังมีสระน้ำ เรียกว่า “สระหลวงเก่า” ซึ่งไว้ใช้อาบน้ำล้างของเจ้าเมืองและช้างของพระเจ้าตากสินมหาราช ซึ่งปัจจุบันได้มีการถมที่ไปหมดแล้ว บริเวณส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มน้ำและทุ่งนาผู้คนที่อยู่บริเวณนี้ประกอบอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ ต่อมามีการขยายเป็นชุมชนและมีโรงเรียนหลายแห่งในบริเวณนี้ เนื่องจากเป็นที่ติดกับแม่น้ำสามารถสัญจรไปมาได้สะดวกและเรือสินค้าสามารถมาเทียบท่าบริเวณนี้ได้

ต่อมาเมื่อความเจริญของบ้านเมืองและมีประชากรมีจำนวนมากขึ้น บ้านหัววังเดิมที่มีบริเวณพื้นที่กว้างขวางจึงได้แยกหมู่บ้านออกไปอีก 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 8 บ้านขอม และหมู่ที่ 9 บ้านวัดจันทร์ ตามการแบ่งเขตพื้นที่การปกครอง (จิระพัชร รัตนธรรมสุทธิ, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2564)

1.2 บ้านคลองขี้หนอน หมู่ที่ 2

ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน

บ้านคลองขี้หนอน แต่เดิมเรียกว่า คลองขนอน เกิดจากการเพี้ยนคำ ซึ่งคำว่าขนอน หมายถึง ด่านเก็บภาษี เดิมบริเวณพื้นที่ของหมู่บ้านเคยเป็นด่านเก็บภาษี จึงใช้ชื่อเรียกมาตั้งเป็นชื่อของหมู่บ้าน ภายหลังเกิดการเพี้ยนของคำกลายเป็นชื่อหมู่บ้านคลองขี้หนอนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งบริเวณคลองขี้หนอนเป็นคลองเล็ก ๆ สาขาย่อยของแม่น้ำจันทบุรี ซึ่งไหลผ่านหมู่ 3 บ้านหลังวัด (1) หมู่ 4 บ้านหลังวัด (2) หมู่ 6 บ้านวัดไผ่ล้อม และหมู่ 7 บ้านตรอกประตู ซึ่งในสมัยก่อนคนญวนมักใช้คลองขี้หนอนหรือคลองขนอนและแม่น้ำจันทบุรีในการสัญจรไปมาติดต่อกันรวมถึงการประกอบอาชีพ (นพดล สายคง, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2564)

1.3 บ้านหลังวัด หมู่ที่ 3, หมู่ที่ 4

ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน

บ้านหลังวัด การตั้งชื่อว่า หลังวัด เนื่องจากอยู่ทางด้านหลังของวัดโรมันคาทอลิกจันทบุรี หรือ อาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธิณิมล จันทบุรี เดิมเป็นชาวญวนร้อยละ 80 ของประชากรในพื้นที่ซึ่งอพยพ มาจากเวียดนามและตั้งเป็นชุมชนใหญ่ โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็นหมู่ที่ 3

และหมู่ที่ 4 ซึ่งเรียกว่าบ้านหลังวัดเช่นเดียวกัน พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ของวัดโรมันคาทอลิก ชาวบ้านจะเช่าที่วัดอยู่เป็นรายปี แต่ภายหลังวัดได้มีการแบ่งโฉนดที่ดิน ในสมัยหนึ่งมีบาทหลวงหรือที่เรียกกันว่าคุณพ่อ ได้แบ่งเอกสารสิทธิ์ การเช่าที่ดินให้มีการซื้อขายแบบผ่อนชำระและสามารถครอบครองเป็นเจ้าของได้ ซึ่งต่อมาภายหลังได้มีการซื้อขายเพื่ออยู่อาศัย ส่วนหนึ่งจะเป็นที่โฉนดของชาวบ้านแต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นที่โฉนดของวัด บ้านหลังวัด หมู่ที่ 3 และ หมู่ที่ 4 มีประวัติเหมือนกัน แต่แตกต่างกันที่มีการแบ่งเขตหมู่บ้านบริเวณถนนเส้นตลาด 100 ปี ซึ่งหมู่บ้านหลังวัดชาวบ้านจะนับถือศาสนาคริสต์เป็นหลัก (วิรัตน์ แซ่เหวา, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2564)

1.4 บ้านท่าเรือจ้าง หมู่ที่ 5

ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน

บ้านท่าเรือจ้าง เดิมเป็นท่าเรือ ใช้สัญจรไปมาของชาวบ้าน เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้ติดกับแม่น้ำจันทบุรี การสัญจรทางน้ำจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก การสร้างบ้านเรือนและที่อยู่อาศัยจะหันหน้าสู่แม่น้ำจันทบุรีทั้ง 2 ฝั่ง แต่ความเจริญจะอยู่ทางฝั่งตลาดท่าเรือจ้าง ตั้งแต่โรงลิเกจนถึงท่าหลวง (บริเวณวัดจันทนาราม) บริเวณ 2 ฝั่งแม่น้ำมีท่าเรือทั้งหมด 7 ท่า ใช้เป็นท่าเรือข้ามฟาก และหมู่บ้านท่าเรือจ้างเป็นท่าเรือที่ใช้สัญจรไปมาระหว่างวัดโรมันคาทอลิกทางฝั่งกลุ่มคนญวนกับฝั่งตลาดกลุ่มคนจีน ซึ่งหมู่บ้านท่าเรือจ้างจะแบ่งเป็นคั้งบ้าน ได้แก่ คั้งบ้านหลังวัด คั้งหน้าทุ่งและคั้งนอกทุ่ง ฝั่งทิศเหนือมีพื้นที่ติดกับวัดจันทนารามซึ่งมีพื้นที่ติดกับหมู่ที่ 2 บ้านคลองขี้หนอน ฝั่งทิศตะวันตกมีพื้นที่ติดกับหมู่ที่ 4 บ้านหลังวัด ฝั่งทิศตะวันออกมีพื้นที่ติดกับหมู่ที่ 3 บ้านหลังวัด (1) และหมู่ที่ 4 บ้านหลังวัด (2)

บ้านท่าเรือจ้างมีประวัติความเป็นมาประมาณ 300 ปี โดยเป็นกลุ่มชาวญวนที่อพยพมาจากเวียดนาม สาเหตุที่อพยพมาเนื่องจากโดนเบียดเบียนทางศาสนา การเดินทางโดยล่องเรือมาทางทะเลและขึ้นฝั่งบริเวณอำเภอขลุ้ง บ้านท่าแฉลบอำเภอเมือง และบางส่วนก็อ้อมไปขึ้นฝั่งที่จังหวัดอื่น การล่องเรือมาในครั้งนั้นมีผู้คนประมาณ 130 คนและมีรูปแม่พระ (พระแม่มารีย์ มารดาแห่งพระเยซูคริสต์) ซึ่งทำจากไม้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนนำลงเรือมาด้วย ต่อได้มีการสร้างโบสถ์เพื่อเป็นที่ประดิษฐานรูปแม่พระ เรียกว่าโบสถ์วัดโรมันคาทอลิก ซึ่งบริเวณ วัดโรมันคาทอลิกเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยของผู้คนจำนวนมาก และมีความหลากหลายทางศาสนาเป็นอย่างมากพบว่ามีการอยู่ร่วมกันแบบ 3 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาจีน โดยวัดโรมันคาทอลิกมีการสร้างและย้ายที่อยู่หลายครั้งด้วยกัน แต่เดิมวัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 1 สร้างบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ ต่อมามีการย้ายสถานที่สร้างวัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 2 สร้างถัดจากบริเวณวัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 1 ต่อมามีการย้ายสถานที่สร้างวัดโรมันคาทอลิกหลังที่ 3 สร้างที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี และวัดหลังที่ 4 สร้างอยู่ในพื้นที่ปัจจุบัน มีการปรับปรุงจนเป็นวัดโบสถ์โรมันคาทอลิกจันทบุรี และมีชื่อเรียกว่าอาสนวิหารพระนางมารีอาปฏิสนธินิรมล และเป็นอาสนวิหารแห่งเดียวในภาคตะวันออกของประเทศไทย อาสนวิหาร แห่งนี้ ได้รับรางวัลอนุรักษ์อาคารดีเด่น ประจำปี 2542 จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์อีกด้วย (สมศักดิ์ พงษ์งาม, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2564)

1.5 บ้านวัดไผ่ล้อม หมู่ที่ 6

ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน

หมู่บ้านวัดไผ่ล้อม มีสถานที่สำคัญ คือ วัดไผ่ล้อม ซึ่งวัดไผ่ล้อมได้ทำการก่อตั้งเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย อายุราวประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว แต่เดิมบริเวณรอบวัดจะมีต้นไผ่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ต่อมามีการสร้างโบสถ์และได้ถอนต้นไผ่ออกจึงทำให้ไม่มีต้นไผ่ในบริเวณวัดอีก ชาวบ้านส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะนับถือ 2 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์

วัดไผ่ล้อมมีความเป็นมาที่ยาวนานเป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดจันทบุรี สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีพระพุทธรูปเก่าแก่และสำคัญ คือ พระพุทธรูปมหาสีหไสยาสน์ที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออก มีขนาดความยาว 9 วา 9 นิ้ว ประดิษฐานภายในพระวิหารมหาสีหไสยาสน์ และยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถหลังเก่า เป็นเรื่องราวประวัติพระพุทธรูป และการเล่าวิถีชีวิตและชุมชนชาวญวนและชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณจังหวัดจันทบุรีในอดีตอีกด้วย (ณัฐพัชร จันทเลิศลักษณ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2564)

1.6 บ้านตรอกประตู หมู่ที่ 7

ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน

บ้านตรอกประตู ตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำจันทบุรี เดิมเคยเป็นทุ่งนาที่มี ต้นประตูขึ้นอยู่จำนวนมาก จึงนำมาตั้งเป็นชื่อของหมู่บ้านเรียกว่า “บ้านตรอกประตู” ต่อมาเมื่อมีผู้คนย้ายเข้ามาสร้างบ้านที่อยู่อาศัยมากขึ้น มีการตัดถนนผ่านบริเวณนี้ ความเจริญเริ่มเข้ามาสู่หมู่บ้านมีการแบ่งที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย ในปัจจุบันมีการวางผังเมืองใหม่จึงไม่มีเค้าของตรอกซอยเดิมให้เห็น ซึ่งปัจจุบันบริเวณบ้านตรอกประตูเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี มีศูนย์การค้าโรบินสัน โลตัสโลตัส จันทบุรี ตลาดจตุจักร จันทบุรี โรงแรมเคพีแกรนด์และโรงพยาบาลสิริเวช จึงนับได้ว่าเป็นหมู่บ้านของกลุ่มคนมีฐานะที่เข้ามาอาศัยอยู่กันจำนวนมาก (ก้องเกียรติ ศิริมงคล, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2564)

1.7 บ้านขอม หมู่ที่ 8

ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน

บ้านขอม เดิมอยู่รวมกับหมู่ที่ 1 บ้านหัววัง ต่อมาแบ่งเขตการปกครองจึงแยกออกมาเป็นหมู่ที่ 8 บ้านขอม มีนิทานพื้นบ้านเล่าสืบต่อกันมาว่า มีเมืองบริเวณเชิงเขาสระบาป มีกษัตริย์ปกครองคือ พระเจ้าพรหมทัต มีพระมเหสีและพระราชโอรสกับเอกอัครมเหสี 2 พระองค์ คือ พระไวยทัต และพระเกตุทัต ต่อมาเอกอัครมเหสีสิ้นพระชนม์ พระเจ้าพรหมทัต มีมเหสีใหม่มีพระนามว่า พระนางกาไว และมีพระราชโอรสด้วยกัน 1 พระองค์ ไม่ปรากฏพระนาม พระเจ้าพรหมทัตทรงให้พระราชโอรสทั้ง 2 พระองค์ คือ พระไวยทัต และพระเกตุทัต ไปสร้างเมืองใหม่ เรียกว่า เมืองสามสิบ ต่อเมื่อพระเจ้าพรหมทัตสิ้นพระชนม์ลง พระนางกาไว จึงแต่งตั้งบุตรของตนเป็นผู้ปกครองเมืองแทน เรียกชื่อเมืองว่า เมืองกาไว แต่พระราชโอรสของพระนางกาไวยังทรงพระเยาว์ พระนางกาไวจึงทำหน้าที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทน ต่อมา พระไวยทัตและพระเกตุทัตทราบข่าวว่า พระราชบิดาสิ้นพระชนม์ จึงได้ยกกองทัพมาตีเอาเมืองคืนจากพระนางกาไว แต่ก็ไม่สำเร็จจึงได้ถอยทัพกลับ และถูกทหารของพระนางกาไวจับได้ ควบคุมตัวมาพักเป็นเชลยไว้ที่บริเวณป่านอกเมือง และต่อมาได้หนีออกจากที่จับกุมได้ เหตุที่เรียกว่าบ้านขอมเพราะนิทานเรื่องพระนางกาไวเป็นนิทาน

ที่เล่าเกี่ยวกับกลุ่มขอม จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านขอม ลักษณะพื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำไร่ ทำสวน ปัจจุบันเป็นพื้นที่การเกษตรปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ทุเรียน มังคุด ลองกอง พริกไทย และมีการทำนาอยู่บ้าง แต่ไม่มาก (วิชัย สุวรรณธชัย, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2564)

1.8 บ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 9

ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน

บ้านวัดจันทร์ เดิมอยู่ร่วมกับหมู่ที่ 1 บ้านหัววัง ต่อมาแบ่งเขตการปกครองจึงแยกออกมาเป็นหมู่ที่ 9 บ้านวัดจันทร์ สันนิษฐานว่าเป็นเมืองเก่าโบราณมีอายุประมาณ 900 - 1,000 ปี ต่อจากเมืองเพี้ยดเชียงเขาสระบาปบริเวณตำบลคลองนารายณ์ในปัจจุบัน ซึ่งเดิมตำบลคลองนารายณ์มีการสัญจรทางน้ำลำบาก จึงย้ายเมืองมาตั้งใหม่ที่บ้านหัววังพุงทลาย และเปลี่ยนชื่อเป็นตำบลจันทนิมิตในปัจจุบัน การตั้งชื่อว่า วัดจันทร์ ซึ่งย่อมาจากชื่อของวัดจันทนาราม เป็นวัดที่เก่าแก่คู่บ้านคูเมืองของจังหวัดจันทบุรี มีสิ่งปลูกสร้างที่สำคัญได้แก่ พระอุโบสถหลังเดิมที่สร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ในสมัยพระอุปัชฌาย์นวม จันทิสสาโร เป็นเจ้าอาวาส สาเหตุที่ใช้ชื่อว่าหมู่บ้านวัดจันทร์ เนื่องจากหมู่บ้านนั้นติดกับบริเวณของวัดจันทนาราม (วิชัย สุวรรณธชัย, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2564)

2. หลักการตั้งชื่อหมู่บ้าน

หมู่บ้านในตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีหลักการตั้งชื่อหมู่บ้านดังนี้

1. การตั้งชื่อจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ ตำนาน ได้แก่ บ้านหัววัง หมู่ที่ 1 บ้านขอม หมู่ที่ 8
2. การตั้งชื่อตามลักษณะทางภูมิประเทศ ได้แก่ บ้านท่าเรือจ้ง หมู่ที่ 5
3. การตั้งชื่อตามความหลากหลายของพืชพรรณ ได้แก่ บ้านตรอกประดู่ หมู่ที่ 7
4. การตั้งชื่อตามความสำคัญของวัดและศาสนา ได้แก่ บ้านหลังวัด หมู่ที่ 3 และ หมู่ที่ 4 บ้านวัดไผ่ล้อม หมู่ที่ 6 บ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 9
5. การตั้งชื่อตามการเปลี่ยนแปลงเสียง ได้แก่ บ้านคลองซึ้นนอน หมู่ที่ 2

อภิปรายผล

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรี ผ่านความหมายภูมินามวิทยา กรณีศึกษาตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอผลการอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนตามประเด็นดังนี้

1. การศึกษาภูมินาม คือ การศึกษาชื่อหรือนามที่ใช้เรียกสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของตนที่แตกต่างเบื้องต้นทางพื้นที่เพื่อให้สามารถเรียกหรือบ่งบอกสถานที่ต่าง ๆ ได้จำเพาะเจาะจง การตั้งชื่อภูมินามในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับรังสรรค์ จันดี (2557) ศึกษาภูมินามพื้นบ้าน : ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับวรรณกรรมพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนบน ผลการศึกษาพบว่าชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนตั้งชื่อหมู่บ้านตามบริบทต่างๆ เช่น ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ตามอิทธิพลจากงานวรรณกรรม ตามความชำนาญในการผลิตตามวีรบุรุษประจำถิ่น ตามกลุ่มชาติพันธุ์ ตามลักษณะเด่นของหมู่บ้าน เป็นต้น แต่ด้วยอิทธิพลจากอำนาจรัฐส่วนกลาง อันเป็นกลไกเชิงอำนาจของระบบการปกครองจากกระทรวงมหาดไทย ครู กลไก

และอำนาจเชิงความรู้ จากการศึกษาสมัยใหม่ และเจ้าอาวาสวัด กลไกของความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนา กลไกเหล่านี้มักเข้ามาชี้นำและครอบงำความคิดของชาวบ้าน ให้ดูถูกตัวเองและท้องถิ่นว่าต่ำต้อย ลำหลังไม่ทันสมัยทำให้หมู่บ้านหลายแห่งที่มีชื่อเป็นภาษาท้องถิ่นดั้งเดิม เปลี่ยนเป็นชื่อที่ผิดเพี้ยนไปจากความหมายเดิมหาความหมายไม่ได้ หรือผิดเพี้ยนไปจากรากฐานของความหมายเดิมออกไป รวมถึงการสร้างเรื่องราวแบบใหม่ขึ้นแทนที่เรื่องราวแบบพื้นบ้านดั้งเดิม เมื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมของประชาชนท้องถิ่นถูกรวบงำ ทำให้ศักดิ์ศรีและอำนาจของท้องถิ่นอ่อนด้อยลง ย่อมส่งผลให้ความเป็นรัฐชาติโดยรวมอ่อนด้อยลงไปด้วย การทำให้ท้องถิ่นเกิดจิตสำนึกและเชื่อมั่นในอำนาจและศักดิ์ศรีของตัวเองย่อมมีผลทำให้ความเป็นรัฐชาติโดยรวมเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม เกิดความสันติสุขร่มเย็นในที่สุดได้

การศึกษากุณินามของตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาข้อมูลจากคำบอกเล่าหรือประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral history) ของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ พบว่าในส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์ระหว่างที่มาของชื่อหมู่บ้านกับวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์ที่มาและความหมายของชื่อหมู่บ้าน รวมไปถึงหลักการตั้งชื่อหมู่บ้าน ผู้ศึกษาได้ยึดตามข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้เป็นหลัก

กุณินามจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตำนานหรือร่องรอยในอดีต ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชน สังคมเป็นอย่างไร ปรากฏชื่อหมู่บ้านที่มีประวัติความเป็นมาจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ตำนานหรือร่องรอยในอดีต สะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนเป็นต้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและกุณินามวิทยา สอดคล้องกับงานวิจัยของ โอฬาร รัตนภักดี และวิมลศิริ กลิ่นบุบผา (2553) ศึกษากุณินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า กุณินามหมู่บ้านสามารถสะท้อนถึงธรรมชาติที่หลากหลายของจังหวัดลำปาง โดยแบ่งเป็นสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และพรรณพืชพรรณสัตว์ รวมไปถึงร่องรอยของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง ในกุณินามหมู่บ้าน ทั้งที่เกี่ยวกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์สำคัญ บุคคลสำคัญ กลุ่มชนชาติพันธุ์ สถานที่สำคัญ ตำแหน่งหรือที่ตั้งและขนาดของชุมชน อีกทั้งวัตถุหรือสิ่งของสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้กุณินามหมู่บ้านยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วยตำนานและนิทานพื้นบ้าน วิถีชีวิต ความเชื่อและค่านิยม ตลอดจนลักษณะทางการ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริศักดิ์ ทิพย์ทวีชาญและวกุล จุลจางจันทร์ (2561) ศึกษาการพัฒนาแผนการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี ผลการศึกษาพบว่า แหล่งประวัติศาสตร์มีการกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ 7 ตำบล ได้แก่ คมบาง คลองนารายณ์ จันทนิมิต ท่าช้าง บางกะจะ วัดใหม่ และหนองบัว ดังนั้น เมื่อพิจารณารูปแบบทางที่ตั้งของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี พบว่า ตำบลวัดใหม่เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ตั้งอยู่มากที่สุด คือ 11 แหล่งประวัติศาสตร์ (44%) รองลงมา คือ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต และตำบลบางกะจะ โดยมีตำบลละ 3 แหล่ง (12%) อันดับสาม คือ ตำบลท่าช้าง และตำบลหนองบัว มีตำบลละ 1 แหล่ง (4%) ส่วนการจัดประเภทยุคสมัยของแหล่งประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี พบว่าแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดอยู่ในยุคทวารวดี รองลงมา คือ ยุคกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ตามลำดับ โดยตำบลที่มีแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีอายุเก่าแก่

ที่สุด คือ ตำบลคลองนารายณ์ รองลงมา คือ ยุคกรุงศรีอยุธยา อยู่ในเขตตำบลคลองนารายณ์ ตำบล จันทนิมิต ตำบลบางกะจะ ตำบลวัดใหม่ และตำบลหนองบัว ส่วนยุคกรุงรัตนโกสินทร์ มีการกระจาย ตัวอยู่ในพื้นที่ 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลคมบาง ตำบลคลองนารายณ์ ตำบลจันทนิมิต ตำบลท่าช้าง ตำบล บางกะจะ และตำบลวัดใหม่ ซึ่งงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของจังหวัดจันทบุรีที่มีประวัติความเป็น มายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นแหล่งอารยธรรมทั้งในสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัย ประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า เป็นดินแดนที่มีความสำคัญซึ่งได้ถูกบันทึกไว้ในหน้า หนึ่งของประวัติศาสตร์ไทย และนอกจากนี้วิธีการศึกษาข้อมูลเชิงลึก สอดคล้องกับการศึกษาของ รัช ชานนท์ ยัมระยับ, วารินทร์ สุภาภรณ์ และนวรรตน์ นักเสียง (2563) บันทึกภาคสนาม : การสัมภาษณ์ ครูโทโปน วิทยากรประจำศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่ง เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ข้อมูลที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงผู้คนในชุมชนให้ความนิยมและสนใจ ศิลปะการแสดงดนตรีชาติพันธุ์มอญของตัวเอง อีกทั้งยังรักษาจารีตประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอด กันมาตั้งแต่รุ่นบรรพชน

2. หลักการตั้งชื่อของหมู่บ้าน ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยพบการตั้ง ชื่อมากที่สุดคือ การตั้งชื่อตามความสำคัญของวัดและศาสนา ซึ่งได้แก่ บ้านหลังวัด หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 บ้านวัดไผ่ล้อม หมู่ที่ 6 และบ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 9 เนื่องจากจังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองเก่าแก่และมีความ สำคัญของชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก จึงมีสิ่งก่อสร้างทางศาสนาอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งสะท้อน ให้เห็นถึงความศรัทธาทางศาสนาเป็นอย่างมาก รองลงมาพบการตั้งชื่อจากเรื่องราวประวัติศาสตร์ ตำนาน จำนวน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหัววัง หมู่ที่ 1 บ้านขอม หมู่ที่ 8 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงว่าจังหวัด จันทบุรีมีเรื่องราวและประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน นอกจากนี้ยังมีการตั้งชื่อตามลักษณะ ทางภูมิประเทศ จำนวน 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านท่าเรือจ้าง หมู่ที่ 5 การตั้งชื่อตามความหลากหลาย ของพืชพรรณ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านตรอกประตู หมู่ที่ 7 และการตั้งชื่อตาม การเปลี่ยนแปลงเสียง 1 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านคลองขี้หนอน หมู่ที่ 2

หลักการตั้งชื่อของหมู่บ้านสอดคล้องกับงานวิจัยของ มนตรี ศรีราชเลา (2561) ศึกษา การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัด มหาสารคาม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อที่ชาวบ้านในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ต่างต่างกัน ตั้งขึ้นให้เป็นที่สังเกตหรือที่หมาย อันเป็นการสื่อให้คนทั่วไปได้รู้จักสถานที่แห่งนั้นตรงกันตามสภาพ ภูมิศาสตร์ที่ประกอบไปด้วย แก่ง ห้วย หนอง คลอง บึง กุด ตามที่ราบลุ่มหรือแหล่งน้ำ การตั้งชื่อ ตามสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นที่ราบสูงชื่อหมู่บ้านจะขึ้นต้นด้วย ภู โคน โนน และการตั้งชื่อบ้านที่ขึ้นต้น ตามลักษณะพันธุ์ไม้หรือชื่อพันธุ์ไม้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของโอฬาร รัตนภักดี (2553) ศึกษาภูมิ นามในจังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่าชื่อหมู่บ้านมีคุณค่าในแง่สะท้อนให้เห็นลักษณะต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูน ทั้งลักษณะทางกายภาพตลอดจนสภาพสังคมและวัฒนธรรม โดยจำแนกได้เป็น 8 ด้าน ได้แก่ ด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ ด้านพรรณพืชพรรณสัตว์ ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้าน ตำนานและนิทานพื้นบ้าน ด้านวิถีชีวิต ด้านความเชื่อและค่านิยม ด้านลักษณะการปกครอง และด้าน ลักษณะอื่น ๆ โดยส่วนมากมักเกี่ยวข้องกับความคิดและความรู้สึก

ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจันทบุรี ผ่านความหมายภูมินามวิทยา กรณีศึกษา ตำบล จันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา การตั้งชื่อหมู่บ้าน

จากเรื่องราวคำบอกเล่าของคนในชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและความหมายภูมินามวิทยาของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดจันทบุรีเพื่อจะได้ทราบถึงความเชื่อมโยงและความเป็นมาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาข้อมูลวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เพื่อประกอบการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่มเติม โดยยึดแนวทางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรี (สำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2563)

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย. (2523). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดจันทบุรี*. กรุงเทพฯ: ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- ปฐุม หงส์สุวรรณ. (2556). *นานมาแล้ว: มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนตรี ศรีราชเลา. (2561). การเปลี่ยนแปลงการตั้งชื่อหมู่บ้านและอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่สะท้อนผ่านชื่อหมู่บ้านในจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 10 (2), 113 – 123.
- รัชชานนท์ ยิ้มระยับ วารินทร์ สุภาภรณ์และนวรรตน์ นักเสียง. (2563). บันทึกภาคสนาม : การสัมภาษณ์ครูโทโปน วิทยากรประจำศูนย์วัฒนธรรมมอญ หมู่บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*. 7(1), 77 – 88.
- รังสรรค์ จันดี. (2557). ภูมินามพื้นบ้าน: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับวรรณกรรมพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนบน. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 2 (2), 97-114.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วรรณิ วิบูลสวัสดิ์ แอนเดอร์สัน. (2531). *พื้นถิ่นพื้นฐาน : มิติใหม่ของคติชนวิทยาและวิถีชีวิตสามัญ*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.
- ศิริศักดิ์ ทิพย์ทวีชาญและวฤล จุลจาจันทร์ (2561). การพัฒนาแผนที่การเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในเขตอำเภอเมืองจันทบุรี. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*. 12 (3), 179 – 189.
- โอฬาร รัตนภักดี. (2553). *การวิจัยเรื่องศึกษาภูมินามในจังหวัดลำพูน*. วิทยาลัยสหวิทยาการ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง.
- โอฬาร รัตนภักดี และวิมลศิริ กลั่นบุบผา (2553). *ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง*. วิทยาลัยสหวิทยาการ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง.

- ก้องเกียรติ ศิริมงคล. (2564, 7 เมษายน). สัมภาษณ์โดยนายวุฒินันท์ สุพร, นายชาญศักดิ์ รื่นรัมย์ และนายปานชัย สารการ.
- จิระพัชร รัตนธรรมสุทธิ. (2564, 7 เมษายน). สัมภาษณ์โดยนายวุฒินันท์ สุพร, นายชาญศักดิ์ รื่นรัมย์ และนายปานชัย สารการ.
- ณัฐพัชร จันทเลิศลักษณ์. (2564, 7 เมษายน). สัมภาษณ์โดยนายวุฒินันท์ สุพร, นายชาญศักดิ์ รื่นรัมย์ และนายปานชัย สารการ.
- นพตล สายคงดี. (2564, 7 เมษายน). สัมภาษณ์โดยนายวุฒินันท์ สุพร, นายชาญศักดิ์ รื่นรัมย์ และนายปานชัย สารการ.
- มนตรี พงษ์เจริญ. (2564, 17 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดยนายวุฒินันท์ สุพร, นายชาญศักดิ์ รื่นรัมย์ และนายปานชัย สารการ.
- วิชัย สุวรรณธนะชัย. (2564, 6 เมษายน). สัมภาษณ์โดยนายวุฒินันท์ สุพร, นายชาญศักดิ์ รื่นรัมย์ และนายปานชัย สารการ.
- วิรัตน์ แซ่เหวา (2564, 7 เมษายน). สัมภาษณ์โดยนายวุฒินันท์ สุพร, นายชาญศักดิ์ รื่นรัมย์ และนายปานชัย สารการ.
- สมศักดิ์ พงษ์งาม. (2564, 7 เมษายน). สัมภาษณ์โดยนายวุฒินันท์ สุพร, นายชาญศักดิ์ รื่นรัมย์ และนายปานชัย สารการ.